

Harde kern

Voor de oplossing van de werkloosheid kijken we graag over de grens. Zij die sterk geloven in de werking van het marktmechanisme, richten de blik op de VS. Bij een zeer laag minimumloon, verlaging van sociale uitkeringen, afbrokkelende macht van de vakbeweging en heel weinig specifiek arbeidsmarktbeleid zijn daar immers in de jaren tachtig miljoenen nieuwe banen geschapen. Een forse groei van de beroepsbevolking is daardoor geabsorbeerd zonder dat de werkloosheid naar Amerikaanse begrippen echt uit de hand liep. Deze bedraagt nu de helft van het Nederlandse peil.

Zij die meer vertrouwen hebben in de sturende hand van de overheid en de meesturende handjes van de sociale partners wijzen onveranderlijk op Zweden. Daar is in de afgelopen jaren de werkloosheid buiten de deur gehouden door iedereen die op de arbeidsmarkt niet aan zijn trekken kwam, in de schoolbanken te zetten of tijdelijk deeltijdwerk te geven in de overheidsfeer. Door ruime voorzieningen voor scholingsverlof, kinderverzorging, zowel in de vorm van betaald verlof als in de vorm van crèches, en gedeeltelijke pensionering zijn bovendien extra arbeidsplaatsen gecreëerd. Al dat soort zaken heeft er voor gezorgd dat niet alleen de officiële werkloosheid onder de 2% ligt, maar ook dat 80% van de beroepsbevolking aan het arbeidsproces deelneemt. De collectieve-lastendruk is in Zweden niet hoog om uitkeringen te financieren, maar om te vermijden dat uitkeringen nodig zijn.

Vooral omdat we hier ondanks het aantrekken van de economie en een onverwacht hoge groei van het aantal deeltijdbanen nog altijd met een forse prop langdurig werklozen en een absurd hoog aantal arbeidsongeschikten zitten, is vooral heel zuur om te constateren dat onze sociale politiek voornamelijk heeft bestaan en nog bestaat uit het verstrekken van uitkeringen. Tot onze schade en schande moeten we nu ervaren dat mensen die jarenlang buiten het arbeidsbestel hebben gestaan, heel moeilijk (weer) geschikt te maken zijn voor betaalde arbeid in dienstverband. Bovendien staan arbeidsorganisaties in de openbare noch in de particuliere sector te trappelen om deze mensen de gelegenheid te bieden werkervaring op te doen. Nog zuurder is het dat hun kansen op werk nauwelijks zijn verbeterd door de bevriezing van het minimumloon en de introductie van specifieke loonkostensubsidies.

Een snelle oplossing voor de harde kern van de werkloosheid lijkt uit geen van beide voorbeelden af te leiden. Toch worden beide wegen in het sociaal-economische beleid gevolgd. Verscheidene jaren is gewerkt aan versoepeling van het arbeidsaanbod conform de leer van de aanbodeconomie: het niveau van de inkomensoverdrachten is verlaagd en de uitkeringsrechten zijn beperkt, de onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden vinden meer en meer decentraal plaats, indiensttreding op basis van contracten van beperkte duur is heel gewoon geworden, uitzendarbeid en flexibele contracten komen veel voor, de inkomstenbelasting wordt hervormd en verlaagd en de ontslagbescherming staat op de helling. In lijn met het Zweedse benadering zijn de laatste jaren ontwikkelingen opgekomen als het JOB-plan, het Jeugdwerkgarantieplan, de heroriënteringsgesprekken met langdurig werklozen, de stimulering van deeltijdwerk en in het bijzonder de overdracht van het beleid en de organisatie van de arbeidsvoorziening, inclusief de beslissingsmacht over het budget voor

beroeps- en bedrijfsgerichte scholing, aan regionale tripartite bestuursorganen.

Omdat de binnenlandse standpunten over het beleid nogal vastliggen, was het aardig idee van de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid om eens door buitenstaanders een vergelijkende studie te laten maken van het arbeidsmarktbestel in respectievelijk de VS, Zweden en Nederland. Het resultaat is een monografie van MIT-man Martin Rein en Harvard-man Richard Freeman¹.

Het verrassendste oordeel van de twee Amerikanen is dat zij van de aanbodeconomische aanpak niet veel extra werkgelegenheid verwachten, eerder het tegendeel. Als het flexibiliseren van het arbeidsaanbod niet samengaat met loonmatiging en in het bijzonder met macro-economische expansie, loopt men een gerede kans dat er meer banen verdwijnen dan er ontstaan. Zo concluderen zij uit de Franse ervaring met versoepeling van het ontslagrecht. Ook het afreken van de welvaartsstaat staat volgens hen niet garant voor economisch herstel. Door uitkeringsrechten te beperken zal meer arbeidsaanbod loskomen, maar dat hoeft niet te betekenen dat dat extra aanbod enkel door de particuliere sector moet worden opgenomen. De werkgelegenheid kan wellicht meer toenemen als juist bepaalde vormen van collectieve dienstverlening worden uitgebreid. Rein en Freeman denken daarbij specifiek aan scholing, training en kinderopvang.

Daarmee zitten de twee op de Scandinavische golfte. Het Zweedse sociaal-economische beleid beoordelen zij als complementair aan betaald werk in tegenstelling tot het Nederlandse uitkeringsstelsel, dat zij antagonistisch noemen. Het Zweedse voorbeeld is in drie punten samen te vatten. Ten eerste komt bij iedere uitkering een stok achter de deur te staan in de vorm van een werk- of scholingsplicht. Ten tweede wordt het werk – door middel van scholingsverlof, zwangerschapsverlof, kinderverzorgingsverlof, partiële pensionering, korter werken en meer vakantie – over meer mensen verdeeld. En ten derde worden de mogelijkheden tot arbeidsmarktparticipatie vergroot door kinderopvang te bieden. Net als bij het aanbodeconomische opruimen van rigiditeiten wijzen zij er hierbij op dat een dergelijk sociaal beleid op zich niet voor groei zorgt en dat macro-economische expansie onmisbaar is om de werkgelegenheid te vergroten.

Het is natuurlijk leuk als twee hoogleraren van naam zich willen verdiepen in onze situatie. Maar het resultaat valt meestal tegen. Je koestert stilletjes de hoop dat de wijsheid uit verre landen een doorbraak in verstarde standpunten brengt. Ook deze keer is die hoop ijdel. Want wat betreft concrete aanbevelingen kunnen we kort zijn. We moeten het doen met de tip tot het opzetten van een tijdsbestedingsstatistiek waarmee de invloed van sociaal beleid op werkpatronen kan worden onderzocht, de tip om in bepaalde exportsectoren subsidie te geven op de vut opdat dure werknemers plaatsmaken voor goedkope, en de tip om de doelgroep van het Jeugdwerkgarantieplan de keus te geven tussen onderwijs en werk. De harde kern blijft een harde kern.

W. Sietsma

1. M. Rein en R. Freeman, *The dutch choice. A plea for social policy complementary to work*, HRWB-reeks Dwarskijken nr. 18, Den Haag, 1988.